

позиції Верховних Судів

16 вересня 2022

Україна ратифікувала низку міжнародних договорів у сфері захисту прав людини, які, серед іншого, передбачають механізми індивідуальних звернень осіб у зв'язку із порушеннями їх прав, гарантованих тим чи іншим договором.

Поряд із цим, тривалий час продовжується дискусія щодо обов'язковості рішень комітетів Організації Об'єднаних Націй по індивідуальних скаргах та [місця практики Комітету ООН з прав людини в національній правовій системі](#).

Наразі практика найвищої судової інстанції України залишається на позиції необов'язковості рішень договірних органів Організації Об'єднаних Націй.

Верховний Суд, досліджуючи питання щодо можливості перегляду судового рішення за наявності рішення Комітету з прав людини Організації Об'єднаних Націй (далі – Комітет), зазначив, що Комітет за своєю правовою природою є органом міжнародної організації, якому за міжнародним договором, ратифікованим Україною, надано повноваження розглядати індивідуальні скарги на порушення державою зобов'язань, взятих за відповідним договором. Зазначений комітет не належить до органів міжнародної юстиції, не наділений повноваженнями ухвалювати юридично обов'язкові рішення, а в його установчих документах не передбачено правових наслідків констатованих ним порушень прав людини для держав.

Верховний Суд [дійшов висновку](#), що Комітет не є судовою установою, його міркування за формою та змістом не є судовими рішеннями і з правової точки зору мають для держав не обов'язковий, а рекомендаційний характер.

З огляду на зазначену позицію Верховного Суду, національна правозастосовна практика не дозволяє реалізувати відповідне рішення договірної організації ООН у випадку його ухвалення проти

На противагу цьому, варто навести «революційну» **позицію Верховного суду Іспанії**, який підтвердив, що держава повинна виконувати рішення договірних органів ООН, на прикладі *Комітету ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок* (Комітет CEDAW).

Суть справи: пані Гонсалес часто піддавалась фізичному та психологічному насильству з боку її чоловіка. Однак, незважаючи на подання близько 30 скарг до поліції та суду, було винесено лише один вирок стосовно чоловіка за незначне правопорушення. У листопаді 2001 року за судовим рішенням пара розлучилася. Жодних посилань на скарги про жорстоке поводження з боку пані Гонсалес при ухваленні рішення не було зроблено. У травні 2002 року видано наказ, згідно з яким колишній чоловік отримав дозвіл відвідувати їх спільну доньку без нагляду. Незважаючи на те, що донька неодноразово висловлювала бажання не бачити свого батька, а пані Гонсалес намагалася оскаржити постанову, побачення без нагляду дозволили продовжувати.

У квітні 2003 року під час одного з неконтрольованих візитів донька була вбита її батьком, після чого він покінчив життя самогубством.

Пані Гонсалес подала позов про компенсацію за судову помилку, який був відхилений. Після цього вона звернулася до найвищих судових інстанцій, які теж відхилили позов.

У 2012 році пані Гонсалес звернулась до Комітету CEDAW, який 16 липня 2014 року **ухвалив рішення**, яким констатував, що пані Гонсалес завдано шкоди надзвичайної тяжкості та непоправної шкоди, а відсутність відшкодування становить порушення державою своїх зобов'язань за Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок.

Комітет CEDAW зазначив, що рішення дозволити відвідування без нагляду було прийнято без необхідних гарантій і без урахування моделі домашнього насильства, яка тривала.

Посилаючись на свою Загальну рекомендацію № 19 (1992), Комітет CEDAW також вказав, що держава-учасниця може нести відповідальність за дії приватних осіб, якщо держава-учасниця не діє з належною обачністю, щоб запобігти порушенням прав або розслідувати дії та карати їх.

У Верховному суді Іспанії справа пані Гонсалес стосувалася питання, чи зобов'язана держава виконувати рішення Комітету CEDAW.

Держава стверджувала, що, наприклад, на відміну від Європейського суду з прав людини, не було адміністративних механізмів для забезпечення виконання рішення Комітету CEDAW або інших механізмів договірних органів з прав людини. Таким чином, відповідно до аргументів держави, позов пані Гонсалес має бути відхилений на основі принципу *res judicata*, який передбачає, що справа, яка вже була остаточно вирішена компетентним судом, не може розглядатися далі тими самими сторонами.

Верховний суд не погодився із доводами держави, зазначивши, що хоча ні Конвенція, ні Факультативний протокол не передбачають, що рішення Комітету CEDAW підлягають прямому виконанню, стаття 24 Конвенції вимагає від держав-учасниць «вжити всіх необхідних заходів на національному рівні, спрямованих на досягнення повної реалізації визнаних прав». Додатково, стаття 7(4) Факультативного протоколу передбачає, що держави-учасниці «належним чином враховують погляди Комітету CEDAW. Крім того, Верховний суд Іспанії зазначив, що за Конституцією Іспанії міжнародні договори є частиною внутрішнього правового порядку, і що вона має тлумачитися відповідно до міжнародного права прав людини.

Стосовно рішення Комітету CEDAW Верховний суд Іспанії встановив, що дотримання рішень договірних органів є питанням верховенства права, а їх невиконання порушить принципи законності та правової ієрархії, проголошені в статті 9(3) Конституції Іспанії. Відсутність спеціальної процедури для виконання рішень Комітету CEDAW є порушенням правового та конституційного мандату Іспанією.

Отже, Верховний суд Іспанії, без перебільшення, ухвалив революційне рішення, яке вплинуло на національну правову систему Іспанії та значно посилило гарантії захисту прав людини.

Застосування зазначеного підходу в Україні сприяло б розширенню підходів із захисту прав людини. Задля забезпечення єдиної практики щодо обов'язковості рішень органів міжнародних організацій важливим є пошук оптимального законодавчого механізму для забезпечення впливу рішень цих органів на національну судову практику.

Матеріал підготував Павло Пархоменко,
голова Бахмацького районного суду Чернігівської області,
в межах проекту Центру верховенства права та
Академії Фольке Бернадотта (Folke Bernadotte Academy)
“Верховенство права під час війни”